

De la Bonanova al Barri Xino de Manolo

Joan de Sagarra i Xavier Folch evocuen la figura humana, periodística, literària i política de Manuel Vázquez Montalbán, mort aquest 18 d'octubre a Bangkok. L'escriptor havia nascut al Barri Xino de Barcelona el 1939. És un retorn emotiu al creador d'un gènere periodístic, la crònica sentimental, i a una figura clau del periodisme i de la literatura en llengua castellana.

Joan de Sagarra (París, 1939) va coincidir amb Manuel Vázquez Montalbán a les redaccions de les revistes *Siglo 20*, *Por favor* i *Muchas gracias*, i a la del diari *TeleXprés*, durant els anys seixanta i setanta. Tots dos van reaccionar contra l'encotillat articulisme de l'època i el seu impacte es manté ben viu entre diverses generacions de periodistes i lectors. D'origens familiars diversos, compartien les mateixes passions: la cançó, el cinema, la bona taula, la bona literatura, el laïcisme i el periodisme lliure i independent. I una mateixa filosofia: passar-s'ho bé amb els plaers més bàsics, sense renunciar al rigor professional.

—Recordeu el dia que vau conèixer Manuel Vázquez Montalbán?

—L'any 1958, jo estudiava la carrera de Dret a la Universitat de Barcelona. Teníem un catedràtic de dret canònic, el doctor Mans, que li dèiem en Rigat, el nom del cabaret de la plaça Catalunya, perquè de nit sortia del local amb senyorettes, passava pel davant de la universitat i cridava el porter, que era el pare de la cantant Victoria de los Angeles, i li deia, "digueu-li a aquestes senyorettes qui sóc". Feia unes classes avorridíssimes i, amb en Xavier Rubert de Ventós, vam anar un dia a la classe de literatura del professor Antoni Vilanova i van seure-hi com si fóssim oients. Recordo que en Vilanova parlava de *L'Étranger*, de Camus. Hi havia l'Helena Valentí, que feia parella amb Juan Antonio Masoliver Ródenas. En Manolo estava assegut a pri-

mera fila. En Manolo va fer una pregunta i en Rubert de Ventós em va dir: "M'han parlat bastant bé d'aquest noi." Aquesta colla anava al Heidelberg. Ana Maria Matute hi tenia una tertúlia amb estudiants llettraferits de filosofia i lletres. No vaig canviar paraules amb ell, aleshores. I en tornar de París, el trobo a la redacció de la revista *Siglo 20*.

—La revista, de disseny molt modern, va ser un intent de fer un *Triunfo* des de Barcelona. Com va recordar Vázquez Montalbán, la va tancar Fraga Iribarne, el 1966.

—La pagava Paco Camino, germà del director de cinema Jaime Camino. Era una mica mecenes de coses d'esquerra. Se'l podia veure al Jamboree. Un dels seus homes de confiança era Javier Tomeo, que em va dir que un dia se'n van anar a la Costa Brava per vendre's una casa i pagar *Siglo 20*. Manolo n'era el redactor en cap i jo li vaig portar la crítica del concert dels Beatles a la Monumental. Ell venia de la presó i jo de París, i em mirava una mica com si ens perdonés la vida. Per a ell, jo era un burgeset de casa bona. En Manolo hi feia articles de política internacional, però a més en va fer un sobre actrius de moda del cinema italià, uns retrats que tenien molta gràcia. Després ja el conec al *TeleXprés* i el llegeixo a *Triunfo*. La seva *Crònica sentimental de Espanya*, que primer publica a la revista i després treu en llibre, a Lumen, el 1971, la llegim tots i quedem molt parats. Feia molt d'efecte. En una nota, agraeix a l'his-

JORDI PLAY

Joan de Sagarra recorda el periodista Manuel Vázquez Montalbán dels seus orígens, el que va trobar a les redaccions dels diaris i revistes més progressistes dels anys seixanta i setanta. Tots dos van revolucionar l'articulisme de l'època.

toridor Pep Termes, que va ser company seu a la universitat, i a l'escriptor Joan de Sagarra, que li regalà cançons, en el meu cas, "un motón difícilíssim de encontrar".

—Ja era conegut com a poeta, llavors.

—Em va regalar dos llibres de poesia que em van agradar molt. Les dedicatòries són enginyoses. Una diu: "A Joan de Sagarra, l'empenyador del Paralelo", un joc amb l'Emperador del Paral·lel, Lerroux. I l'altre, una cosa molt d'ell: "A Joan de Sagarra, una de les poques persones independents que conec." En aquella època, això era un mèrit.

—També vau publicar tots dos, en aquella època, a la mateixa editorial, Kairós.

—Jo hi publico *Las Rumbas de Joan de Sagarra*, un recull dels articles d'"El dia de siempre", del *TeleXprés*, amb pròleg de Josep Maria Carandell; ell el *Manifiesto subnormal*; i en Terenci Moix, *El sadismo de nuestra infancia*. Feien un cert efecte, tots tres. Era l'època de la contracultura. Era moda. Tot era "contra". I per anar a la contra de les entrevistes de Porcel, Salvador Pániker, fundador de l'editorial, em va encarregar un llibre d'entrevistes, amb Boadella, Perich, Barbat i Vázquez Montalbán, a més d'altres. Però no era publicable. Un parell d'editorials més em van dir que no el publicàssim. Eren entrevistes intel·lectuals i massa atrevides per l'època.

—Què recordeu de la d'en Manolo?

—Que me'l vaig trobar amb la mà embenada. S'havia cremat amb oli roent en coure un fetge per al fill. L'entrevista era avorrida. Era més divertit quan parlaves amb ell sense entrevistar-lo. Quan l'entrevistaves era el polític, feia el polític.

—No devia ser una entrevista gens informal, el vostre terreny preferit.

—No. Ens ho crèiem massa. Érem en excés transcendental.

—En Manolo era més divertit escrivint cròniques.

—En el llibre que publica a Anagrama el 1973, *Guillermotta en el país de las Guillerminas*, un musical que es va quedar en llibre i disc, al final simula tres crítiques que hau-

Joan de Sagarra va treballar amb Vázquez Montalbán a *Siglo 20*, *Tele/eXprés*, *Por favor* i *Muchas gracias*. Compartien la passió per la cançó, el cinema i la bona taula.

rien aparegut a la premsa en cas que el musical s'hagués estrenat. A la manera de... Una, a la manera de *La Vanguardia*, com ho hauria fet Martínez Tomàs. Una segona, profunda, a *Primer acto*, revista especialitzada de teatre, i una tercera, com l'hagués feta jo al *Tele/eXprés*. Jo m'hi petava de riure. Començava així: "*Groucho Marx no puede con el décimo gin tonic y confiesa a Margarita Xirgu: 'Ja la ballem!' Revelación inútil porque Copito de Nieve acaba de ser detenido por estupro...*", i segueix així. Ens feia gràcia el que escrivíem, ens teníem molt de respecte i ens admiràvem, però jo no formava part del seu grup més íntim ni era del partit.

—Els vostres orígens eren ben diferents.

—Però vam coincidir en moltes coses. Tots teníem un referent idèntic. Jo era un nen de la Bonanova, tot el que vulguis, però escoltava la ràdio com feia en Manolo al seu barri, que s'escoltava pel carrer. La que jo escoltava era la de l'habitació de la minyona, encesa tot el dia. I després, una cosa fonamental, el cinema. Que és el món d'en Terenci, també. Però en Manolo, a diferència d'en Terenci, va anar a la universitat, amb beques,

suposo. Un dia, el nen Terenci va anar a veure *Romeo i Julieta* de Castellani, al Goya, devia ser cap al 1955, perquè la pel·lícula és del 1954, i l'endemà hi torna, amb una llanterna petita, una llibreta i un llapis, i comença a apuntar els diàlegs. Fins que la mare li diu que si vol ja li donarà el llibre.

—En contrapartida, en Manolo devia ser un lector avançat respecte als nois de la seva edat. I un gran lector.

—Sens dubte. Ell explica que a la presó de Lleida llegeix *La sagrada familia* perquè no s'adonen que és de

**Joan de Sagarra:
"Manolo
m'interessa més
com a poeta
i periodista.
Quan fa novel·la
continua fent
crònica"**

Marx i Engels. A més, era una persona que preguntava, i ho feia a la gent que sabia, com els professors que troba a la universtat, i això és molt important. Un dia li dic: "Manolo —vivint al Barri Xino—, devies tenir moltes oportunitats, de tocar algun cul, que una senyora et fes un francès...", tot això. "Ja m'hauria agradat, ja —em diu—, però tenia por d'agafar alguna cosa i no m'ho podia permetre, perquè era un noi que havia de treure bones notes si volia seguir estudiant."

—A l'època de *Por favor* devia ser més divertit que a la de *Siglo 20*, no?

—Però llavors era molt *psuquero*. Sempre ho ha estat, però llavors, encara més. Ens deia els troskoparapsicològics. Ell era un noi seriós i estava en possessió de la veritat. Li fèiem certa gràcia, però fins a cert punt. Estant a *Por favor* em va passar una cosa molt divertida amb en Manolo: la primera censura que vaig patir. Ibàñez Escofet o Tarín Iglesias, directores dels diaris on vaig treballar, em treien coses, però no ho considero censura perquè eren els que manaven, però en Manolo em va censurar. Boadella havia fet *Àlies Serrallonga* i li faig una entrevista. Parlant de política, declara: "Pujol el que vol és ser ministre." Dilluns en Manolo em diu, t'he tret allò que dius d'en Pujol. Ilario, que pagava la revista, havia decidit de fer una sèrie de biografies de polítics, i com que havien de demanar permís a Pujol per la seva, en Manolo va pensar que si sortia allò, que no havia dit jo sinó Boadella, no donaria el permís. L'havia de fer Maria Aurèlia Capmany. I al final no es va fer. Em vaig quedar molt parat. Recordo que alguna vegada li ho vaig recordar i s'empenyava. No li devia fer gaire gràcia. Era el costat de comitè central que tenia.

—Admirava Santiago Carrillo?

—En un sopar de la colla del *Por favor*, ens explica que finalment ha pogut anar a París. Explica que ha anat a veure en Carrillo i en Carrillo el rep amb aquestes paraules: "*Cómo está Engracia?*" Engracia era un dels personatges que havia creat en la

secció que signava a *Triunfo* amb el pseudònim de Sixto Cămară. Li queia la bava quan ho explicava. Era una criatura. Per a ell, veure Carrillo era com veure el papa.

—En aquells anys no feia, com les fotos de l'època revelen, aquella cara sorreguera dels seus darrers anys, aquells llavis i aquella mirada tocats per la ironia. Potser per timidesa, era contingut d'expressió. Ens feia classes a l'Escola de Periodisme de l'Església i podia ser irònic i foteta, però en l'expressió era eixut.

—Al final li va quedar la bonhomia. Sobretot quan era gras. Com tots els grassos o rodonets, quan s'aprimen fan una sensació estranya.

—A les fotos antigues ha quedat immortalitzat amb una mirada tenebrosa.

—Més aviat malfiada. La que tenia a *Siglo 20* quan em va mirar per primer cop. Així com la primera trobada amb en Terenci és de simpatia mútua, en Manolo em mira una mica com si em perdonés la vida.

—Us ha interessat el novel·lista tant com el periodista?

—M'interessa més com a poeta i periodista. Quan fa novel·la continua fent crònica. Però no s'ha de negar que ha estat seguit per molts lectors, d'aquí i de tot el món. A *La soledad del manager* parla de la gent que va al bar del Sot, i surt un enginyer industrial dedicat, escriu, a l'edició del pensament marxista radical-independent. És en Jordi Herralde, d'Anagrama. La ficció és una cosa molt sèria. És el problema del periodista que fa novel·la, el problema de la informació en la novel·la. Ara, Déu n'hi do, les coses que ha fet. Hi ha gent que li costa molt escriure. A ell, no. I els resultats són esplèndids. Per a tota una generació i posteriors, el respecte a la seva figura és complet. El respecten i l'estimen com a persona noble que va ser. Tot i que, quan volia, tenia molta mala llet.

—Fins a l'atac personal?

—Només cal llegir el que diu del crític Ferran Monegal a la novel·la *La soledad del manager* per una mala crítica. Carvalho es neteja el cul amb un paper del crític. Tornat a la vora-

El dia 21 d'octubre el paranimf de la Universitat de Barcelona va acollir un homenatge a l'escriptor desaparegut. Tot i que la família volia un adéu íntim, el món de la cultura va demostrar la seva devoció per la figura de Manuel Vázquez Montalbán.

ciat de la seva figura, crec que en Manolo és allò que se'n diu un mestre de periodistes. Amb el punt precís, però alhora vestit de mala llet, gràcia i ironia. La crònica sentimental. I, com a poeta, és molt interessant. En aquell moment, hi havia dos tipus de poesia: Gimferrer i ell.

—Curiosament, un home tan polititzat no fa poesia política.

—Ni de partit ni compromesa. I a més, ho fa molt bé. Ell es considerava poeta. Comença fent poesia a *El Bardo* i després ve la *Crònica sentimental*, i posteriorment *Carvalho*, i s'obliden de la poesia. El que li deien al meu pare: encara feu versos?

—L'impacte cultural, ideològic i periodístic de *Triunfo* i *TeleleXprés*, amb en Manolo com una de les figures més

destacades, va ser excepcional. Les dues publicacions eren, a part de *Serra d'Or* i *Destino*, els únics mitjans d'actualitat on es podien llegir bons articles. Quan als anys seixanta feia periodisme a la Via Augusta, cada dimecres a les vuit del vespre baixava fins a la Rambla, perquè en aquella hora arribava *Triunfo* i l'endemà ja podia tornar a l'escola amb el *Triunfo* llegit. I, a més de col·leccionar i relligar la revista, retallava els articles del *TeleleXprés* que m'interessaven, com el "Día de siempre", la columna de Vázquez Montalbán, i la columna de Ramon Barnils. No sé si el darrer articulisme d'en Manolo tenia la mateixa repercussió, sobretot entre les noves generacions, ni que sigui perquè n'hi ha molt més per triar. Ara trobes bons articles a tota la premsa.

“Era el més intel·ligent de tots nosaltres”

Xavier Folch, director literari del Grup 62, va ser company polític de Manuel Vázquez Montalbán en diverses èpoques. I, en més d'una ocasió, el seu editor. Vázquez Montalbán va publicar el llibre *Barcelones* a l'editorial de Xavier Folch, Empúries.

—Quan comenceu a actuar plegats en política?

—A la universitat. Jo hi estudiava Econòmiques. Sóc un any més gran que ell, però tots els estudiants polititzats, que érem pocs, ens coneixíem, encara que estudiéssim diferents carreres, perquè tots érem en el mateix edifici. Tots dos vam entrar a la NEU, Nova Esquerra Universitària, la branca universitària del partit català vinculat al FLP, Frente de Liberación Popular, el *Felipe*. Un partit petit però significant. Jo només hi vaig estar un any, i en Manolo hi devia estar més temps. Després, vam entrar al PSUC a la mateixa època, el curs 1959-60. A ell el van detenir el 1962. Fèiem vaga en solidaritat amb els miners d'Astúries i la policia va entrar a la universitat. Manolo ja era fill d'un pres polític. La primera vegada que veu el seu pare, en Manolo baixava les escales i el pare les pujava: sortia de la presó. Tota la seva militància és un acte de fidelitat a les arrels. Sovint s'ha dit que va ser un comunista sentimental. El pare militava al PSUC durant la Guerra Civil.

—Com es comportava en les reunions polítiques?, era tranquil, o bé radical i arrauxat?

—Ell era mot actiu. De ben jove tenia uns criteris, unes idees clares. Idees pròpies. Mai no va ser conformista. Sempre ha estat crític, i també ho era dins del partit. A vegades el van acusar d'estalinista, però va ser sempre antiestalinista. La gent de la seva edat sabíem que Stalin era un assassí. Tampoc no va ser mai prosoviètic.

—Es notava que era un jove llegit?

—Molt. No sé si d'aquella generació hi havia ningú que hagués llegit tant com ell. Va ser un lector compulsiu i ràpid. I, a més, va aprofitar molt bé el temps a la presó, per llegir. Era incapaç d'estar amb els braços creuats sense fer res. Va viure amb una intensitat enorme. Va viure més que una vida. Fent broma, dèiem que era un col·lectiu. Llegia coses variades. Molta literatura. La gran novel·la del XIX i poesia de totes les èpoques. I assaigs sobre el món contemporani.

—I l'humor ja acompanyava aquell jove?

—Sí. Sempre ha estat irònic i conyeta.

—La seva llengua castellana és moderna i neta de la retòrica castissa del moment. Un castellà ric i modern.

L'editor Xavier Folch, company de Manuel Vázquez Montalbán en la direcció del Partit Socialista Unificat de Catalunya i en la lluita antifranquista universitària.

—Del tot. Es va fer un estil propi. I al mateix temps tenia una capacitat mimètica i podia imitar l'estil de qualsevol escriptor.

—Per què va voler entrar a la direcció del PSUC?

—Ell va dir que de la mateixa manera que li agradaria ser cardenal per saber què hi havia a dins de l'Església, volia ser dins del partit per saber què s'hi amagava al darrere. Però no vam veure res. Quan hi entrem, ell havia publicat *Asesinato en el comité central*, llibre que no va fer gaire gràcia a Carrillo. I un dia la direcció del PSUC ens vam reunir a la seu del carrer de Ciutat, amb Carrillo, en una saleta sense finestres. De cop i volta s'apaga el llum. Vam quedar completament a les fosques. Es va produir un silenci llarg, que va trencar Carrillo, dient: “*Manolo, esto es cosa tuya.*”

—I per què no va deixar de militar?

—Penso que ho va fer d'una manera silenciosa i simbòlica. I també de manera simbòlica va entrar a Iniciativa per Catalunya.

—Era molt diferent el jove Vázquez Montalbán del Vázquez Montalbán famós?

—No, perquè no era gens vanitós. No donava la sensació, en privat, d'haver-se convertit en el personatge que era, en un referent per a molta gent. I el més intel·ligent. No va firmar allò dels Babel que deia que el castellà perillava. Una persona que va firmar el manifest em va dir, al cap d'un any, que havia vist que s'havia equivocat. Jo li vaig dir que en Manolo no l'havia signat. “Manolo és el més intel·ligent de tots nosaltres”, em va contestar.

Lluís Bonada

—Sí, és veritat. Ha estat el referent de la progressia de dues o tres generacions. He sentit una gran simpatia per aquest noi. No vaig tenir una amistat íntima com amb en Terenci. Jo no he estat mai un noi de partit. *A Por favor em mirava amb una mica de por. A veure què ha escrit.*

—Ell parla molt del món que vau batejar amb el nom de la Gauche Divine, dels locals, de les persones de la progressia barcelonesa del moment.

—Però no anava als llocs. Al famós pub de Tuset o a Boccaccio, no hi anava. Però com que escrivia a totes les revistes del món d'Harjo i Regàs, amb el Barça pel mig, que era el món de la Gauche Divine, ho podia semblar. Jo no me'l trobava, de nit.

—De petit, no devia poder anar a cap bon restaurant. La bona taula, m'imagino, la descobreix quan surt del barri.

—Un dia, li dic, "Manolo, anem a dinar a Casa Leopoldo", el restaurant més famós del Barri Xino. I pel nom, no va saber quin restaurant era. Quan li dic on és, em diu que de petit el pare l'hi duia a menjar calamars a la romana d'aperitiu perquè els feien molt bons. Quan vaig parlar per primer cop de Casa Leopoldo amb en Terenci, em diu, "un dia vaig anar-hi amb la nena a portar una plata de canalons perquè els possessin el forn". Ni en Manolo ni en Terenci no hi havien estat mai.

—Us devia sorprendre que del Pedró, del Barri Xino, sortís una persona com ell, no? O com Terenci.

—Quan conec Josep Maria Carandell, per exemple, no em sorprèn gens, perquè és un noi que l'hauria pogut conèixer perfectament si jo en comptes d'anar als jesuïtes de Sarrià hagués anat a la Salle Bonanova, on va estudiar. Però conèixer en Manolo o en Terenci és una meravella, perquè jo no sabia que hi havia nois d'aquests per allà. Deixant a part quan anava al Romea a les estrenes del pare, per a mi el Barri Xino era el de les putes, i a vegades amb en Marsé hem comentat que baixar per la Rambla era màgic, era com anar a la Casbah, a veure què serà avui. En el moment que conec en Terenci i en

Un Joan de Sagarra rumbero, com a la seva gloriosa època del *Tele/eXprés*.

Manolo, amb els quals parlem de literatura, cançó francesa i cinema, i penso que viuen en un barri màgic, descobreixo tot un món. Un dia, parlant amb en Manolo d'aquelles novel·les de l'FBI que valien un duro, em diu que el gimnàs que va anar de

petit, als dotze, tretze anys, hi anava també un dels autors d'aquelles novel·les, signades amb pseudònim. Me l'estimava, en Manolo. I després d'aquesta conversa, encara més.

Lluís Bonada

CTM

COMPANIA TEATRE MICALET
ací no es paga i s'ha acabat

dario fo
direcció: joan peris
29 octubre / 7 desembre. teatre micalet 03/04

taquilla: 963 924 827 / informació: 963 921 482
mestre palau, 3 / www.teatremicalet.com

Teatres
GENERAL DE VALÈNCIA
IVM
SER

96 399 55 77
902 11 54 77